मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यूको जिम्मेवारी र वार्षिक प्रतिवेदन सम्बन्धि कानूनी व्यवस्था

परिचयः

नेपालको संवैधानिक ईतिहासमा पहिलो पटक जनताद्धारा निर्वाचित प्रतिनिधिहरुको संविधान सभाबाट जारी नेपालको संविधानको धारा १६० मा महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने गरी प्रत्येक प्रदेशमा एक जना मुख्य न्यायाधिवक्ता रहने व्यवस्था गरिएको छ । मुख्यमन्त्री तथा प्रदेश सरकारलाई कानूनी सल्लाह प्रदान गर्नका लागि मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय स्थापना भएसँगै संविधानले परिकल्पना गरेको शासन पद्दतिलाई संस्थागत गर्ने कार्य अनवरत रुपमा जारी छ । संविधानले परिकल्पना गरेको कानूनी शासनको सर्वोच्चता र मानव अधिकार तथा मौलिक अधिकार जस्ता लोकतन्त्रका आधारभूत विशेषताहरुको सम्मान गदै शासनमा जनताको सहभागिता सुनिश्चित गर्न समानुपातिक समावेशी लोकतान्त्रिक संघीय गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाको नयाँ अभ्यास हुँदै आएको छ । नेपालमा तत्काल जारी सशस्त्र युद्ध, २०६२।०६३ सालको जन आन्दोलनबाट प्राप्त उपलव्धीहरुको रक्षा गर्न र संघीय लोकतान्त्रिक गणतन्त्र संस्थागत गर्नेका लागि संघीय सरकार सहित ७ वटा प्रदेश सरकार तथा ७५३ वटा स्थानीय सरकारको मुख्य संवैधानिक दायित्व रहेको छ ।

नेपालको संविधानको धारा १६० ले मुख्य न्यायाधिवक्ताको नियुक्ती मुख्यमन्त्रीको सिफारिसमा प्रदेश प्रमुखबाट हुने व्यवस्था भए बमोजिम मिति २०७४।१२।१४ गते माननीय मुख्य न्यायाधिवक्ता श्री कुलानन्द उपाध्याय ज्यूको नियुक्त भई हालसम्म आफ्नो जिम्मेवारी निर्वाह गर्दै आउनु भएको छ । मुख्य न्यायाधिवक्ता प्रदेश सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकार हुने संवैधानिक व्यवस्था छ । मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार अन्तर्गत रहने संवैधानिक कार्यालय भएतापनि उक्त कार्यालय अन्तर्गतका कर्मचारीहरुको व्यवस्थापन महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयले गर्ने व्यवस्था संविधानमा उल्लेख गरिएको छ । मुख्यमन्त्री तथा प्रदेश सरकार र अन्तर्गतका निकायहरुलाई कानूनी राय प्रदान गर्नुका साथै प्रदेश सभाबाट जारी मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्वन्धी ऐन, २०७५ मा गरिएका व्यवस्थाहरुको संवैधानिक एवं कानूनी तवरले कार्यान्वयन गर्नु मुख्य न्यायाधिवक्ताको प्रमुख कर्तव्य हुन जान्छ ।

मुख्य न्यायाधिवक्ताको जिम्मेवारी

संवत् २०७२ साल असोज ३ गते जारी नेपालको संविधान संवैधानिक विकासको क्रममा छैठौं हो । नेपालमा संघीय गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्था अंगिकार गरिएको छ । संविधानको धारा १६० ले महान्यायाधिवक्ताको मातहतमा रहने गरी सातवटै प्रदेशमा एक/एक मुख्य न्यायाधिवक्ता रहने संवैधानिक व्यवस्था रहेको छ । संघीयता कार्यान्वयन गर्ने उद्देश्यले मुख्य न्यायाधिवक्ता प्रदेश सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकार हुने र संवैधानिक एवं कानूनी विषयमा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएका अन्य अधिकारीलाई कानूनी राय सल्लाह दिने मुख्य न्यायाधिवक्ताको कर्तव्य हुने ब्यवस्था गरेको छ साथै मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम कर्तब्य र अधिकार तथा सेवा सम्बन्धी शर्तहरु प्रदेश कानून बमोजिम हुने ब्यवस्था समेत गरेको छ ।

यसै गरी मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम कर्तब्य अधिकार तथा सेवाका शर्तहरु सम्बन्धी ऐन २०७५ ले देहाय बमोजिमको काम कर्तब्य र अधिकार प्रदान गरेको छ :-

(१) संविधानको धारा १६० मा उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त मुख्य न्यायाधिवक्ताको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ;

(क) प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भएको वा प्रदेश सरकारको हक, हित वा सरोकार रहेको, संविधान वा कानूनको व्याख्या सम्बन्धी कुनै जटिल संवैधानिक वा कानूनी प्रश्न समावेश भएको वा सार्वजनिक महत्व वा सार्वजनिक सरोकारको विचाराधीन मुद्दामा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको तर्फबाट अदालतमा उपस्थित भई बहस पैरवी गर्ने, गराउने ।

(ख) प्रदेश सरकार र मातहतका निकायहरुका नाममा अदालतबाट भएका आदेश वा फैसलाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न गराउन प्रदेश स्थित मन्त्रालय, सचिवालय, विभाग वा कार्यालयलाई पत्राचार गरी कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने गराउने ।

(ग) प्रचलित प्रदेश कानूनको कार्यान्वयनको क्रममा कुनै कठिनाई आई परेमा वा प्रदेशको कार्य क्षेत्रको कुनै विषयमा तत्काल कानून बनाउनु पर्ने वा भईरहेको कानून संशोधन गर्न वा भैरहेको कानून लागू गर्नु पर्ने देखिएमा कारण खुलाई प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने।

(घ) प्रदेश सरकारका मन्त्रालय, सचिवालय, विभाग वा अन्य प्रदेश सरकारका कार्यालयबाट अदालतमा प्रस्तुत हुने लिखित जवाफ लगायतका कानूनी मस्यौदामा स्तर तथा एकरुपता कायम गर्न त्यस्ता कार्यालयसंग आवश्यक समन्वय गर्ने र त्यस्ता कार्यालयलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।

(ङ) प्रदेश सरकारको मातहतमा रहेका हिरासत तथा थुनुवा कक्षमा रहेका थुनुवाहरु उपर मानवोचित व्यवहार भए नभएको सम्वन्धमा अनुगमन गरी मानवोचित व्यवहार गर्न आवश्यक निर्देशन दिने र सो को अनुगमन प्रतिवेदन महान्यायाधिवक्ता तथा मुख्यमन्त्री समक्ष पेश गर्ने ।

(च) प्रदेश सरकार, प्रदेश सरकारको कार्यालय वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएको अधिकार कुनै संवैधानिक वा कानूनी प्रश्नमा राय माग गरेमा कानूनी राय दिने ।

(२) प्रदेश सरकारलाई सरोकार पर्ने कुनै मुद्दामा बहस पैरवी वा प्रतिरक्षाको लागि सम्बन्धित अधिकारीले मुख्य न्यायाधिवक्तालाई अनुरोध गरी पठाएमा मुख्य न्यायाधिवक्ता आफैले प्रतिनिधित्व गर्ने वा कुनै न्यायाधिवक्तालाई खटाउन सक्नेछ ।

(३) कुनै न्यायिक वा अर्धन्यायिक निकायबाट भएको निर्णय वा आदेशबाट प्रदेश सरकारको हकहित वा सार्वजनिक हितमा असर पर्ने रहेछ र त्यस्तो निर्णय वा आदेश विरुद्ध मुद्दा दायर गर्न, पुनरावेदन गर्न वा पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिन वा अन्य कुनै कानूनी उपचार प्राप्त गर्न कानून बमोजिम कुनै अधिकारी तोकिएको रहेनछ भने मुख्य न्यायाधिवक्ता वा निजले तोकेको न्यायाधिवक्ताले त्यस्तो निर्णय वा आदेश विरुद्ध कानून बमोजिम सम्बन्धित निकायमा मुद्दा दायर गर्न, पुनरावेदन गर्न वा पुनरावलोकनको लागि निवेदन दिन सक्नेछ ।

(४) प्रदेश कानून बमोजिम स्थापित संस्था वा निकायले गरेको कुनै निर्णय वा काम कारबाहीबाट प्रदेश सरकारको हक हित

प्रतिकूल भएको वा संविधान वा प्रचलित कानूनको उल्लङ्घन वा सार्वजनिक हित विपरीत भएको छ भन्ने मुख्य न्यायाधिवक्तालाई लागेमा र त्यस्तो निर्णय वा काम कारबाही विरुद्ध उजूर गर्न कानूनले कुनै अधिकारी तोकिएको रहेनछ भने मुख्य न्यायाधिवक्ता आफैंले वा निजले तोकेको न्यायाधिवक्ताले त्यस्तो निर्णय वा काम कारबाही विरुद्ध कानूनी उपचार प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

(५) मुख्य न्यायाधिवक्तालाई सम्वन्धित प्रदेश सरकारको हक हित र सरोकार रहेको विषयमा नेपालको जुनसुकै अदालत, न्यायिक निकाय, कार्यालय र पदाधिकारी समक्ष उपस्थित हुने अधिकार हुनेछ ।

(६) उपदफा (५) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि मुख्य न्यायाधिवक्ता पदमा वहाल रहदाको अवधिभर प्रदेश सरकार पक्ष विपक्ष भएको मुद्धामा वाहेक नागरिक पक्ष विपक्ष भएको मुद्धामा वहस, पैरवी वा प्रतिरक्षा गर्ने उद्देश्यले नेपालको जुनसुकै अदालत, न्यायिक निकाय, कार्यालय र पदाधिकारी संमक्ष उपस्थित हुने अधिकार हुनेछैन ।

(७) मुख्य न्यायाधिवक्ताले सम्वन्धित प्रदेश सभा वा त्यसको कुनै समितिले गरेको आमन्त्रण बमोजिम त्यस्तो सभा वा बैठकमा उपस्थित भई कानूनी प्रश्नको सम्वन्धमा राय व्यक्त गर्नेछ ।

(८) मुख्य न्यायाधिवक्ताले विषयको गाम्भिर्यताको आधारमा अदालतमा विचाराधीन कुनै मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फबाट बहस, पैरवी वा प्रतिरक्षा गर्न विज्ञको आवश्यकता देखेमा प्रदेश सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्डका आधारमा पारिश्रमिक प्रदान गर्ने गरि कुनै कानून व्यवसायीलाई वहस, पैरवी वा प्रतिरक्षा गर्न तोक्न सक्नेछ ।

मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्वन्धी ऐन, २०७५ (सुदूरपश्चिम प्रदेश) ले प्रदेश सरकार र सो अन्तर्गतका निकायहरुले अदालत वा न्यायिक निकायमा पेश गर्ने निवेदन लिखित जवाफ, प्रत्युउत्तर पत्र, पुनरावेदन, पुनरावलोकन लगायतका काम कारवाही अगाडी बढाउदा मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत पेश गर्नु पर्ने बहस पैरवी प्रतिरक्षा संवैधानिक वा कानूनी प्रश्नमा राय दिनु पर्ने संघिय

कानून कार्यान्वयनको सम्बन्धमा महान्यायाधिवक्ताको आवश्यक सुझाव मार्ग निर्देशन पालना गर्नु पर्ने लगायतका काम कार्वाही गर्नु पर्ने कानूनी ब्यवस्था गरेको देखिन्छ ।

उपन्यायाधिवक्ता र शाखा अधिकृतहरुको जिम्मेवारी

मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्वन्धी ऐन, २०७५ बमोजिम आफुमा निहित अधिकार मध्ये मुख्य न्यायाधिवक्ताले सोही ऐनको दफा १५ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरि दफा ४ को उपदफा १ मा उल्लेखित निम्न लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारहरु सरकारी वकील समुहका उपसचिव तथा शाखा अधिकृतले प्रयोग गर्न पाउने गरि प्रत्यायोजन गरिएको छ ।

क. प्रदेश सरकार पक्ष वा विपक्ष भएको वा प्रदेश सरकारको हक, हित वा सरोकार रहेको संविधान वा कानूनको व्याख्या सम्वन्धी कुनै जटिल संवैधानिक वा कानूनी प्रश्न समावेश भएको वा सार्वजनिक सरोकारको विचारधीन मुद्धामा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारको तर्फबाट अदालतमा उपस्थित भई बहस पैरवी गर्ने, गराउने,

ख. प्रदेश सरकार र मातहतका निकायहरुका नाममा अदालतबाट भएका आदेश वा फैसलाहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न गराउन प्रदेश स्थित मन्त्रालय, सचिवालय,विभाग वा कार्यालयलाई पत्राचार गरी कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने गराउने,

ग. प्रचलित प्रदेश कानूनको कार्यान्वयनको क्रममा कुनै कठिनाई आई परेमा वा प्रदेशको कार्यक्षेत्रको कुनै विषयमा तत्काल कानून बनाउनु पर्ने वा भैरहेको कानून लागू गर्नु पर्ने देखिएमा कारण खुलाई प्रदेश सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,

घ. प्रदेश सरकारका मन्त्रालय, सचिवालय, विभाग वा अन्य प्रदेश सरकारका कार्यालय बाट अदालतमा प्रस्तुत हुने लिखित जवाफ लगायतका कानूनी मस्यौदामा स्तर तथा एकरुपता कायम गर्न त्यस्ता कार्यालयसंग आवश्यक समन्वयन गर्ने र त्यस्ता कार्यालयलाई आवश्यक निर्देशन दिने,

ङ. प्रदेश सरकारको मातहतमा रहेका हिरासत तथा थुनुवा कक्षका रहेका थुनुवाहरु उपर मानवोचित व्यवहार भए नभएको सम्वन्धमा अनुगमन गरी मानवोचित व्यहार गर्न आवश्यक निर्देशन दिने र सो को अनुगमन प्रतिवेदन महान्यायाधिवक्ता तथा मुख्यमन्त्री समक्ष पेश गर्ने,

यसरी मुख्य न्यायाधिवक्ताले आफुमा निहित अरु जुनसुकै अधिकारहरु प्रत्यायोजन गरेता पनि महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट खटिएका अधिकृतले नेपाल सरकारको विरुद्धमा बहस पैरवी वा प्रतिरक्षा गर्ने गरी अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सकिने छैन भन्ने ब्यवस्था सोही ऐनमा उल्लेख भएबाट सो विषयसंग सम्बन्धित अधिकार वाहेकका अन्य अधिकारहरु मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा कार्यरत उप न्यायाधिवक्ता र शाखा अधिकृतलाई प्रत्यायोजन भएको देखिन्छ ।

वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्ने सम्वन्धी व्यवस्था

मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धि ऐन, २०७५ को दफा ११ ले मुख्य न्यायाधिवक्ताले प्रत्येक आर्थिक बर्षमा आफ्नो कार्यालयले गरेका काम कारवाहीको सम्बन्धमा तोकिएको ढाँचामा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरी त्यस्तो आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिना भित्र प्रदेश प्रमुख समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ र प्रदेश प्रमुखले मुख्यमन्त्री मार्फत त्यस्तो प्रतिवेदन प्रदेश सभामा पेश गर्न लगाउने कानूनी व्यवस्था रहेको छ ।

यसरी मुख्य न्यायाधिवक्ताले २०७७ श्रावण १ गते देखि २०७८ आषाढ ३१ गते सम्म सम्पादन गरेका कामकारवाही समावेश गरी तयार गरेको वार्षिक प्रतिवेदनमा त्यसका अतिरिक्त कार्यालयको भौतिक स्थिति, कार्यबोझ, कामकारवाही र बिनियोजित बजेट तथा उपलब्धिको विषयमा आवश्यक सिफारिस र सुझावहरु समेत उल्लेख गर्नु पर्ने हुन्छ । संविधानले परिकल्पान गरेको मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय नितान्त नयाँ अभ्यास भएको हुँदा सुदूरपश्चिम प्रदेश सभाबाट मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धी ऐन, २०७५ जारी गरी यस

कार्यालयलाई सहजरुपमा संचालन गर्न कानूनी आधार तर्जुमा गरेको छ । यसै ऐनमा गरीएका व्यवस्था बमोजिम मुख्य न्यायाधिवक्तले नियमित कार्यसम्पादन गर्दै आएका छन । यस कार्यालयको संरचना, कर्मचारी संगठनको परिचालन तथा अन्य समकक्षी कार्यालयहरुको समन्वय सहकार्य कार्यालयको कामको प्रकृतिसंग मेल खाने हिसावले कार्यालयको स्थिति संस्थागत गर्न व्यवसायिक ढंगले अगाडी बढ्नु पर्ने ऐनको आसय रहेको हुँदा बार्षिक प्रतिवेदन प्रस्तुत गर्नु पर्ने व्यवस्था ऐनमा राखिएको हो ।

कार्यालयको वर्तमान संचरना र प्रस्तावित संगठनात्मक स्वरुप

संगठनात्मक स्वरुप

नेपालको संविधान जारी भएसँगै संघीयता कार्यान्वयनको चरण रहेको छ । संविधानले परिकल्पना गरेको तीन तहका सरकारलाई संविधान प्रदत्त अधिकारहरुको अभ्यास गर्नका लागि नीति तथा कानून तर्जुमा गर्ने र सो को उचित ढंगले कार्यान्वयन गर्न आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापनार्थ नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०७५/२/६ गतेको निर्णय अनुसार मुख्य न्यायाधिवक्ता कार्यालयको संगठन संरचना तयार भएको हो । जस अनुसार नेपाल न्याय सेवा सरकारी वकील समूहको उपन्यायाधिवक्ता / उपसचिवको नेतृत्वमा बिभिन्न तह र श्रेणीका ११ जनाको दरबन्दी कायम गरिएको छ । जस अन्तर्गत कानूनी राय तथा प्रतिरक्षा शाखा, प्रशासन शाखा र आर्थिक प्रशासन शाखा रहने गरी सांगठनिक संरचना तयार गरिएको छ । यस प्रदेशमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय मिति २०७४/१२/१४ मा स्थापना

भई संचालनमा आएको छ । यस कार्यालयको संगठानात्मक स्वरुपलाई यस प्रतिवेदनको **अनुसुची १** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

प्रस्तावित संगठनात्मक संरचना

सातवटै प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यूहरु र माननीय महान्यायाधिवक्ताज्यू वीच भएको छलफल तथा अन्तर्क्रिया कार्यक्रममा मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयका लागि कार्यबोझका आधारमा विद्यमान दरबन्दी पुनरावलोकन गर्नुपर्ने भनी विषय उठान भएको सन्दर्भमा महान्यायाधिवक्ताको कार्यालयको मिति २०७६।०८।२६ गतेको पत्रानुसार सातवटै प्रदेश स्थित मुख्य न्यायाधिववक्ताको कार्यालयको कार्यबोझ विश्लेषण गरि संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण गरी दरबन्दी पुनरावलोकन गर्नका लागि लेखि आएकोले यस कार्यालयको मिति २०७६।११।१५ गतेको निर्णय बमोजिम तपसिलका सदस्यहरु रहने गरि एक समिति गठन गरिएको थियो ।

१. उपन्यायाधिवक्ता श्री फटिकराज मुडभरी, सयोजक ,मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

२.कानून अधिकृत श्री लक्ष्मीराज जोशी,सदस्य,आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय

३.शाखा अधिकृत श्री सुरबहादुर परियार, सदस्य, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

४.लेखा अधिकृत श्री चन्द्र प्रसाद जोशी, सदस्य, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

५. अधिकृत श्री सत्यराज पडाल, सदस्य सचिव, मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय

यस समितिले लगभग दुई हप्ताको समयमा कार्यालयको वर्तमान कार्यबोझ तथा भावी कार्य क्षेत्रको विस्तृत अध्ययन गरी मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यू समक्ष मिति २०७६।११।३० गते संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षणको प्रतिवेदन पेश गरेको थियो । यस कार्यालयको प्रस्तावित संगठनात्मक स्वरुपको सक्षिप्त रुप प्रस्तुत प्रतिवेदनको **अनुसूची २** मा उल्लेख गरिएको छ ।

कार्यालयबाट सम्पादन गरिएका कामकारवाहीको विस्तृत प्रस्तुती कार्यहरु

मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट सम्पन्न गरिएका कार्यहरु

यस कार्यालयबाट आ. व. २०७७ /७८ मा सम्पादन गरिएका मुख्य-मुख्य कार्यहरु देहाय बमोजिम प्रस्तुत गरिएको छ ।

(क) कार्यक्रम सम्वन्धी

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारबाट बजेट बिनियोजित भए बमोजिम यस कार्यालयबाट प्रदेश सरकार तथा मातहतका निकायहरुबाट कानूनी राय माग गर्दा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि बारे सम्बन्धित सरोकारवालालाई जानकारी गराउनुका साथै प्रदेश सरकार तथा मातहतका निकाय विरुद्ध दायर हुने रिटको लिखित जवाफ अदालत समक्ष पेश गर्दा उक्त लिखित जवाफमा एकरुपता कायम गराउने उद्देश्यका साथ मन्त्रालय तथा अन्तर्गतका कार्यालयहरुका प्रतिनिधिहरुलाई **"कानूनी राय तथा लिखित जवाफ"** सम्बन्धी र "**न्याय तथा कानून निर्माण सम्बन्धी स्थानीय तहका न्यायिक समितिसँग अन्तर्क्रिया** " एक दिने प्रशिक्षण कार्यक्रम ९ वटै जिल्लामा संचालन गर्ने कार्य योजना बनाईएको थियो । तर कोरोना महामारीका कारण यस आ.व. का शुरुका चार महिना अन्तका चार महिनामा देशव्यापी लकडाउन हुनुका साथै संक्रमणको जोखिम उच्च रहेको र नेपाल सरकारबाट सभा, बैठक तथा भेला जस्ता समूहमा आयोजना गरिने कार्यक्रम संचालन गर्नमा निषेध गरिएको हुँदा अन्तिम चरणमा आएर यो कार्यक्रम संचालन गर्न सकिएको थिएन ।

(ख) **मुद्दा सम्वन्धी**

संवैधानिक एंव नागरिक अधिकारको प्रभावकारी प्रचलनका लागी प्रदेश व्यवस्थापिकालाई संक्रिय बनाउन नागरिकहरुबाट अदालती अभ्यास गर्ने परम्पराको थालनी भएको छ । यस कार्यालयबाट श्री सर्वोच्च अदालत, श्री उच्च अदालत दिपायल डोटी र श्री उच्च अदालत दिपायल, महेन्द्रनगर ईजलासमा लिखित जवाफ प्रस्तुत गर्ने, बहस पैरवी गर्ने , प्रतिरक्षा गर्ने र निवेदन मस्यौदा गर्ने समेतका कार्य सम्पादन गरिएको छ । यो सम्वन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसुची ३** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(ग) **बहस, पैरवी तथा प्रतिरक्षा सम्वन्धी**

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार तथा मातहतका निकायहरुले अदालत वा न्यायिक निकायहरुमा निवेदन, लिखित जवाफ, प्रत्युत्तर, पुनरावेदन, पुनरावलोकन पेश गर्दा वा बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा गर्नुपर्ने भए यस कार्यालय मार्फत तीनै तहका अदालतमा उपस्थित हुनु पर्ने कानूनी व्यवस्था भएको हुँदा श्री सर्वोच्च अदालत, श्री उच्च अदालत दिपायल डोटी र श्री उच्च अदालत दिपायल महेन्द्रनगर ईजलासमा लिखित जवाफ प्रस्तुत गर्ने तथा बहस पैरवी र प्रतिरक्षाको कार्य सम्पन्न गरिएको छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसुची ४** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(घ) कानूनी राय सम्बन्धी

नेपालको संविधानको धारा १६० ले मुख्य न्यायाधिवक्ता प्रदेश सरकारको मुख्य कानूनी सल्लाहकार हुने तथा संवैधानिक एवं कानूनी व्यवस्था रहेको छ । संविधान तथा कानूनका विषयमा प्रदेश सरकार वा प्रदेश सरकारले तोकिदिएका अन्य अधिकारीलाई राय सल्लाह दिनु मुख्य न्यायाधिवक्ताको कर्तब्य हुने ब्यवस्था मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम,कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्वन्धी ऐन २०७५ मा व्यवस्था भएको छ । सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार अन्तर्गतका विभिन्न निकायहरु तथा अधिकारीहरुलाई कानूनी तथा संवैधानिक विषयमा राय प्रदान गर्दै आएको छ । यस आ.व. २०७७।७८ मा माननीय मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट प्रदेश सरकारका ५ (पाँच) वटा कार्यालयलाई कानूनी राय प्रदान गर्नु भएको छ ।

यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसुची ५** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(ङ) संस्थागत सुशासन तथा नीति निर्माण

मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयले यस आ.व. मा संस्थागत सुधारका लागि मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाका शर्त सम्बन्धि ऐन, २०७५ (सुदूरपश्चिम प्रदेश) ले प्रदान गरेको कानूनी अधिकारको प्रयोग गरी नीतिगत रुपमा थप स्पष्ट भई कार्यालयका काम कारवाही गर्ने र सुशासन तथा जवाफदेहिताको संस्कार विकासमा टेवा पुग्ने हेतुले विभिन्न निर्देशिका निर्माण गरेको छ । आ.व. २०७७।७८ मा मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयले बाल सुधार गृह अनुगमन निर्देशिका, फैसला कार्यान्वयन अनुगमन निर्देशिका र उजुरी गुनासो तथा सुझाव व्यवस्थापन निर्देशिका माननीय मुख्य न्यायाधिवक्ताले ज्यूबाट स्वीकृत गरी लागु गरिसकेको अवस्था छ । जसले यस कार्यालयका काम कारवाही सरल, सहज र कानून बमोजिम सम्पादन गर्नमा एकरुपता कायम गरि संस्थागत सुशासनको आधार तयार पर्ने काम भएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसूची ६** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(च) कार्यालयको भौतिक स्थिति

मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय सुदूरपश्चिम प्रदेश २०७४।१२।१४ गते जिल्ला कैलाली धनगढी उपमहानगरपालिका वाडा नं १ मा स्थापना गरिएको भएतापनि यस कार्यालयको स्वामित्वमा घर जग्गा नभएको हुदाँ मालपोत कार्यालय धनगढी कैलालीको नाममा दर्ता श्रेस्ता कायम रहेको पुरानो घरको ४ वटा कोठाबाट कार्य सम्पादन गर्दै आएकोमा आ.व. २०७५।७६ मा उक्त ४ कोठे भवनको माथि ३ वटा कोठा थप गरी निर्माण गरिएको छ । कार्यालय भवनमा तल्लो र माथिल्लो तलामा जम्मा ७ कोठा रहेका छन । कार्यालयमा सवारी साधन, ल्याप्टप, कम्प्युटर, प्रिन्टर, इन्भटर, टेलिफोन, मोटरसाइकल, साइकल, मोबाइल, लगायतका भौतिक श्रोत सामग्री रहेका छन् । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसूची ७** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(छ) विनियोजन सम्वन्धी

यस कार्यालयमको लागि सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारबाट आ.व. २०७७/७८ मा चालु खर्च तर्फ रु १,९१,७५,६३६।- बजेट विनियोजित भएकोमा रु १,१६,१३,९१४।९० खर्च एवम् निकासा भएको छ भने पुँजीगत खर्च तर्फ रु १३,१७,०००।- बजेट विनियोजित भएकोमा रु ७,४८,५२८।- खर्च एवम् निकासा भएको छ । यस सम्बन्धी विस्तृत विवरण यस प्रतिवेदनको **अनुसूची ८** मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

(ज) दरबन्दी सम्वन्धीको अवस्था

यस कार्यालयमा हालसम्म स्वीकृत दरबन्दी अनुसारका कर्मचारीहरुको अभाव नै रहेको छ । कार्य सम्पादनमा थपिएका चुनौतीहरुको सामना गर्न तथा समयको परिवर्तन अनुसार कार्यालयको लक्ष्य , उद्देश्य र क्षेत्रमा भएको विस्तार अनुरुप कुशलतापूर्वक कार्य सम्पादन गर्न मानव स्रोतको संख्यात्मक विस्तारका साथै जनशक्तिमा समेत सीप र दक्षता बढाई स्रोत साधनले युक्त बनाउन आवश्यक हुन्छ । मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट प्रत्यायोजित अधिकार अन्तर्गत तथा अन्य कानूनले तोकेका जिम्मेवारी कुशलतापूर्वक निर्वाह गर्न र कार्य प्रकृतिको अनुपातमा विद्यमान जनशक्ति अझै अपर्याप्त देखिन्छ । यसले गर्दा कार्यको गुणस्तरमा अपेक्षा अनुरुप वृद्धि हुन सकेको छैन । मुद्दाको संख्यात्मक वृद्धि र थपिएको जिमेम्वारी अनुसार संगठन संरचना परिवर्तन र जनशक्ति थप गर्नुपर्ने देखिन्छ । मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयमा रहेका सरकारी वकील तथा कर्मचारीहरुको मौजुदा दरवन्दी यसै प्रतिवेदनको **अनुसूची ९ मा** प्रस्तुत गरिएकोछ ।

मानानीय मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यू सहभागी हुनुभएका कार्यक्रमहरुको विवरण :-

१) नेपाल कानून समाजद्वारा मिति२०७७।६।२१ गतेको online बैठक,
२) राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको आयोजनामा मिति २०७७।०८।२४ गते प्रदेशमा मानव अधिकारको अवस्था विषयक अन्तर सम्वाद कार्यक्रम ,
३) ईन्सेकको मिति २०७७।०८।२९ गतेको मानब अधिकार पाँचौ राष्ट्रिय कार्ययोजना सम्वन्धि परामर्श तथा अन्तरक्रिया कार्यक्रम,
४) मुख्यमन्ती तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सुदूरपश्चिम प्रदेशको मिति २०७७।०९।१ गतेको प्रदेश स्तरीय मानव विकास प्रतिवेदन सार्वजनिकीकरण कार्यक्रम,
५) मिति २०७७।९।८ गते उद्योग,पर्यटन,वन तथा वातावरण मन्त्रालयद्वारा सञ्चालित सुदूरपश्चिम प्रदेश पर्यटन व्यवस्था गर्न वनेको विध्यक,२०७७को

मस्यौदा उपर विभिन्न निकायका प्रतिनिधिहरु र विज्ञहरुबीचभ भएको online बैठक,

६) सुरक्षित मातृत्व सञ्जाल महासंघ नेपालको मिति २०७७।०९।२२ गतेको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार ऐन २०७५ र प्रदेश जनस्वास्थ्य ऐन ,२०७६को कार्यान्वयन सम्वन्धमा कार्यशाला गोष्टि,

७) नेपाल ल क्याम्पस र नीति अनुसन्धान प्रतिष्ठानको सहकार्यमा आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालयद्वारा मिति२०७७।०९।२२ गतेको जिल्ला प्रशासन कार्यालय र प्रहरी कार्यालयबाट प्रवाह हुने सेवाहरुको सेवागग्राही सन्तुष्टि मापन तथा नीति अध्ययन सम्वन्धी कार्यक्रम,

८) आन्तरीक मामिला तथा कानून मन्त्रालयको मिति २०७७।९।२६ गते जिल्ला प्रशासन कार्यालय र प्रहरी कार्यालयबाट हुने सेवाहरुको सन्तुष्टि मापन तथा नीति अध्ययन सम्वन्धि कार्यक्रम ,

९) मिति२०७७।१०।७ गतेको प्रदेश सभा सचिवालयको सुदूरपश्चिम प्रदेशको चौथो प्रदेश सभा दिवस समारोह ,

१०) राहदानि विभागद्वारा सञ्चालित मिति२०७७।१०।२५ गतेको विद्युतीय राहदानी e-passport जारी गर्ने क्रममा अनिवार्य रुपमा गर्नु पर्ने तयारी सम्वन्धी कार्य ,सम्भावित चुनौती र समाधानको उपाय पहिचान गर्न तथा हालको MRP राहदानी जारी प्रक्रियालाई सुरक्षित सहज र शिघ्र गराउन चालिने कदमबारे अभिमुखीकरण कार्यक्रम ,

११) जनचेतना तथा युवा जागरण मञ्च नेपालद्वारा सञ्चालित मिति २०७७।११।३ गतेको वैदेशिक रोजगारका चुनौती र सरोकारवाला पक्षको भुमिका तथा यस सम्वन्धमा प्रदेश सरकारले गर्न सक्ने नीतिगत कार्यबारे अन्तरक्रिया कार्यक्रम,

१२) नेपाल कानून समाजद्वारा मिति२०७७।११।९ गतेको स्थानिय तह समन्वयको प्रतिवेदन र विद्येयकहरुमा पुर्याएको योगदानवारे online बैठक,

१३) नेपाल कानून समाजद्वारा मिति२०७७।११।१३ निर्वाचनमा राजनैतिक दलको खर्च र अनुदानको व्यवस्था विषयक online बैठक,

१४)   दलित महिला संघद्वारा सञ्चालित कोभिड १९ ले दलित महिलालाई पारेको प्रभाव र असर विषयक Webinar कार्यक्रम,

१५)   दलित महिला अधिकार मञ्च नेपालको मिति२०७७।११।२३को महिलाको न्यायमा पहुँच सम्बन्धित प्रदेश स्तरीय अन्तरक्रिया कार्यक्रम,

१६)   राष्ट्रिय मानव अधिकार आयोगको आयोजनामा मिति २०७७।१२।१२ गते सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार र सुरक्षा निकायसंग मानव अधिकार सम्वन्धि छलफल कार्यक्रम,

१७)   माननीय महान्यायाधिवक्ताज्यूबाट मिति २०७७ चैत्र २४-२५ गते आयोजित सातवटै प्रदेशका मुख्य न्यायाधिवक्ताहरुसँग मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको दरबन्दी व्यवस्थापन लगायतका अन्य महत्वपूर्ण विषयक छलफल कार्यक्रम,

१८)   समता फाउन्डेसनको मिति २०७७।१२।१९ गतेको जातीय तथा सामाजिक छुवाछुत र भेदभाव (कसुर र सजाय) ऐन २०६८ को कार्यान्वयनको अवस्था र चुनौती सम्वन्धि प्रदेश स्तरीय अन्तरक्रियात्मक कार्यक्रम ।

थप जिम्मेवारी

सुदुर पश्चिम प्रदेश सरकारको निर्णानुसार प्रदेशमा नयाँ कानून निर्माण गर्न, मन्त्रालयबाट तयार भएका मस्यौदामा सुझाव दिन कानून निर्माणको प्राथमिकता निर्धारण गर्न गठित कानून तर्जुमा तथा सुझाव समितिको संयोजकको रुपमा माननीय मुख्य न्यायाधिवक्तालाई थप जिम्मेवारी तोकी कार्य सम्पादन हुदै आएको छ ।

नेपालको संविधानको धारा ५७ तथा अनुसूची ६ र ७ मा उल्लेखित अधिकार सूचीका विषयमा प्राथमिकताको आधारमा कानुनको मस्यौदा गरी सम्वन्धीत मन्त्रालयमा पठाउने र विद्यमान कानूनमा संशोधन गर्नका लागि कानून तर्जुमा तथा सुझाव समिति गठन गरिएको छ ।

<u>कार्यालयका मुख्य उपलब्धी, समस्या र सुझाव</u>

उपलब्धी

१. कोभिड – १९ को माहामारी फैलिएको विषम परिस्थितिमा पनि प्रदेश सरकार र मातहतका निकायहरुका विरुद्ध सर्वोच्च अदालत, उच्च अदालत दिपायल र उच्च अदालत दिपालय, महेन्द्रनगर ईजलाशमा दायर भएका रिट निवेदनमा प्रदेश सरकारको तर्फबाट प्रतिनिधित्व गरी बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा गर्ने कार्य भएको छ ।

२. कार्यालयबाट सम्पादन गर्नुपर्ने कार्यलाई थप व्यवस्थित बनाउन बालसुधार गृह अनुगमन सम्बन्धी निर्देशिका–२०७७, उजुरी, गुनासो तथा सुझाव व्यवस्थापन निर्देशिका–२०७७ र फैसला कार्यान्वयन अनुगमन निर्देशिका–२०७७ तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याईएको छ ।

३. हिरासत तथा थुनुवा कक्षमा रहेका बन्दीहरु उपर मानवोचित व्यवहार भए नभएको अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी अनुसार माननीय मुख्य न्यायाधिवक्ता ज्यूको टोलीले यस प्रदेशको डोटी जिल्लामा रहेको बाल सुधार गृहको अनुगमन गरी सुधारका लागि निर्देशन दिनुका साथै त्यहाँ रहेका विद्यमान समस्याहरु समाधानका लागि

सुझाव सहितको विस्तृत प्रतिवेदन तयार गरी मुख्यमन्त्री तथा महान्यायाधिवक्ताज्यू समक्ष पेश गरेको छ ।

४. प्रदेश सरकार तथा मातहतका निकायमा कार्य सम्पादनका क्रममा आईपर्ने जटिलताका विषयमा मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यूबाट कानूनी राय लिने गरेको हुँदा यसले प्रदेश सरकार र अन्तर्गतका मन्त्रालय/विभाग/कार्यालयहरुमा विधिको शासन अनुरुप कार्य सम्पन्न हुन गई जनतामा सरकारप्रति सकारात्मक सोच विकास भएको छ ।

५. कार्यालयबाट आयोजना गरिएको "**कानूनी राय तथा लिखित जवाफ**" सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रमले प्रदेश सरकार अन्तर्गतका मन्त्रालय, विभाग र कार्यालयबाट अदालत समक्ष पेश गर्नु लिखित जवाफको ढाँचा तथा आसयमा क्रमश: एकरुपता कायम हुँदै गएको छ ।

६. प्रदेश सरकार तथा स्थानीय निकायबाट कानूनी विषयका अलावा अन्य विषयहरु जुन मुख्य न्यायाधिवक्ताज्यूको अधिकार क्षेत्र बाहिर पर्दछन सो विषयमा समेत राय सल्लाह, सुझाव माग हुने गरेको छ । त्यसप्रकारका विषयहरुसँग सम्बन्धित पत्रहरु तत् तत् मन्त्रालय/विभाग/कार्यालयहरुमा आवश्यक सुझाव सहित पठाउने गरिएको छ ।

७. स्थानीय तहका पदाधिकारीहरुले मुख्य न्यायाधिवक्तासँग संवैधानिक तथा कानूनी विषयमा राय माग गर्ने कानूनी तथा संवैधानिक व्यवस्था नभएतापनि स्थानीय निकायका पदाधिकारीहरुलाई अनौपचारिक रुपमा राय सल्लाह दिने कार्य भएकोले प्रदेश र स्थानीय तह बीच आपसी समन्वय र सहकार्य स्थापित हुँदै आएको छ ।

समस्या

१. कोभिड- १९ को महामारीका कारण कार्यालयसँग प्रत्यक्ष सरोकार भएका प्रदेश सरकार अन्तर्गतका निकायहरुलाई बार्षिक विकास कार्यक्रममा उल्लेखित रिट निवेदन, लिखित जवाफ र कानूनी राय सम्बन्धी अन्तर्क्रियात्मक कार्यक्रमहरु संचालन गर्न सकिएको छैन ।

२. प्रदेश सरकारको मातहत कुनै पनि हिरासत तथा थुनुवा कक्ष नभएकोले थुनामा रहेका बन्दी तथा बालबालिकाहरु प्रति मानवोचित व्यवहार भए नभएको सम्बन्धमा मुख्य न्यायाधिवक्ताको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा सेवाको शर्त सम्बन्धी ऐन – २०७४ बमोजिम अनुगमन गरी निर्देशन दिन सक्ने अधिकारको प्रयोग र पालना गर्न संवैधानिक तथा कानूनी जटिलता देखिएको छ ।

३. कार्यालयको नाममा कैलाली जिल्लामा घर जग्गा नभएको हुँदा स्वीकृत दरबन्दी अनुसारका कर्मचारीहरुका लागि सहज वातावरणमा कार्य गर्न र जिन्सी मालसामानहरुको उचित व्यवस्थापन गर्न कार्यालय भवनको अभाव रहेको छ ।

४. अन्य सरकारी कार्यालयहरुको तुलनामा यस कार्यालयमा सेवा सुविधा तथा अध्ययन भ्रमणका अवसर न्यून हुने भएकोले कर्मचारीहरु छोटो-छोटो अवधिमा नै सरुवा भै जाने हुँदा कार्य वातावरण प्रभावित हुने गरेको छ ।

५. प्रदेश सरकार अन्तर्गतका निकायबाट कानुनी राय माग गर्दा राय माग गरिएको विषय स्पष्ट रुपमा खुलाई नपठाएको र सो विषयमा आफ्नो दृष्टिकोण समेत खुलाई पत्र सम्प्रेषण गरेको नदेखिने गरेको साथै उक्त विषयसँग सम्बन्धित सक्कल फाईल समेत प्राप्त नहुँदा मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट राय प्रदान गर्न कठिनाई हुने गरेको छ ।

६. प्रदेश सरकारले बनाएका विभिन्न कानूनमा विभिन्न किसिमका कसुरमा दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गरेको छ । ती कानूनमा उल्लेखित कसुरहरुको अनुसन्धान गर्ने निकाय, मुद्दा चल्ने नचल्ने

निर्णय गर्ने अधिकारी र मुद्दा हेर्ने अधिकारी सम्बन्धी व्यवस्था स्पष्ट नगरिएको कारण अन्यौलताको अवस्था विद्यमान रहेको छ ।

८. संविधानको अनुसूची-६ मा उल्लेखित प्रदेशको एकल अधिकार क्षेत्र भित्र रहेका प्रदेश सरकारद्धारा बनाईएका कानूनहरु कार्यान्वयनका क्रममा देखापरेका समस्याहरु तथा कार्य क्षेत्र भित्रका अन्य विषयहरुमा तत्काल कानून बनाउन पर्ने सम्बन्धमा अध्ययन, अन्वेषण तथा अनुसन्धान गर्नका लागि प्रयाप्त स्रोत साधन तथा जनशक्तिको अभाव रहेको छ ।

९. मुख्य न्यायाधिवक्ताले विषयको गार्भियताको आधारमा अदातलमा विचाराधिन रहेको मुद्दामा प्रदेश सरकारको तर्फबाट विज्ञको रुपमा मनोनयन गर्ने कानून व्यवसायीले प्रदेश सरकारका तर्फबाट बहस पैरवी वा प्रतिरक्षा गर्दा प्रदान गर्नु पर्ने पारिश्रमिकको मापदण्ड प्रदेश सरकारबाट निर्धारण भई नसकेकाले विषय विज्ञ कानून व्यवसायीको सेवा प्राप्त गर्न कठिनाई भएको छ ।

१०. नागरिक अधिकारको रक्षा तथा प्रभावकारी प्रतिरक्षार्थ यस कार्यालयले आवश्यकता महसुस गरेका अपराधको अनुसन्धान तथा सहजीकरण, कानूनी राय सम्बन्धी, लिखित जवाफ सम्बन्धी, वन मुद्दाको अनुसन्धान तथा दायरी सम्बन्धी, प्रादेशिक करसँग सम्बन्धित कसुर, अदालतको आदेश वा फैसला कार्यान्वयन सम्बन्धी कार्यक्रमहरु मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट प्राप्त हुने न्यून बजेट सिलिङ्का कारण बार्षिक विकास कार्यक्रममा समावेश गर्न सकेको छैन ।

११. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयबाट सर्वोच्च अदालत लगायतका अदालतहरुमा बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा गर्न जाँदा नेपाल सरकारले तोकिएको दैनिक भ्रमण भत्तामा मात्र व्यवस्थापन गरी जानु पर्ने भएकोले तोकिएका न्यायाधिवक्ताहरु बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षामा अनिच्छुक देखिएकाले बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षामा प्रभाव परेको छ ।

सुझावहरु

१. कार्यालयको कार्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने विषयहरु रिट निवेदन र कानूनी राय सम्बन्धी, लिखित जवाफमा एकरुपता सम्बन्धी, प्रदेश सरकारबाट जारी भएका कानूनको असर र प्रभाव सम्बन्धी अनुसन्धान र अध्ययन समेतका कार्य सञ्चालन गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट तोकिने गरेको बर्षिक तथा त्रिवार्षिक बजेट प्रक्षेपण (सिलिङ्ग) को कारण यी महत्वपूर्ण कार्यहरु सुचारु गर्न नसकेको हुँदा प्रयाप्त मात्रामा वार्षिक बजेट (सिलिङ्ग) को व्यवस्था हुनु पर्ने देखिन्छ ।

२. मुख्य न्यायाधिवक्ताबाट विषयको गार्भियताका आधारमा प्रदेश सरकारको तर्फबाट विज्ञको रुपमा बहस पैरवी तथा प्रतिरक्षा गर्ने कानून व्यवसायीलाई प्रदान गर्नु पर्ने पारिश्रमिक सम्बन्धी निर्देशिका, मापदण्ड तथा कार्यविधि तर्जुमा नभएको हुँदा अविलम्ब प्रदेश सरकारले विज्ञ वा विशेषज्ञलाई दिनु पर्ने पारिश्रमिक सम्बन्धी निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्ड जारी गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

३. कार्यालयको परिसर भित्र मालपोत कार्यालयको अधिनमा रहेका ग्यारेज कोठाहरुलाई यस कार्यालयले प्रयोग गर्न पाउने गरी आदेश वा निर्देशन भएमा वा नयाँ भवनको व्यवस्था भएमा कार्यालयको जिन्सी व्यवस्थापनमा सघाउ पुग्ने देखिन्छ ।

४. संविधानको अनुसूची–७ मा उल्लेखित हिरासत तथा कारागार व्यवस्थापन सम्बन्धी विषयमा प्रदेश सरकारले संघीय सरकारसँग समन्वय गरी प्रादेशिक कानून बनाई लागू गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

५. प्रदेश सरकारले यस कार्यालयका न्यायाधिवक्ताहरुलाई कार्य प्रति उत्प्रेरित गराई सहज कार्य वातावरण बनाउन कार्य सम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन भत्ता तथा अन्य मौद्रिक र गैर मौद्रिक सुविधाको व्यवस्था गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

६. उच्च अदालतको मुकाम दिपालय, डोटीमा रहेको र सोही अदालतको ईजलाश कञ्चनपुर जिल्लाको महेन्द्रनगरमा रहेको हुँदा प्रदेश राजधानी तोकीएको स्थानमा उच्च अदालतको मुकाम कार्यलय सार्न आवश्यक पहल गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

७. प्रदेश सरकारले बनाएका विभिन्न कानूनमा उल्लेखित दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गरेकोमा ती कानूनहरुमा अनुसन्धान गर्ने निकाय, मुद्दा निर्णय गर्ने अधिकारी र मुद्दा हेर्ने अधिकारी सम्बन्धी स्पष्ट व्यवस्था नभएकोले प्रदेश सरकारबाट त्यस्ता कानूनहरुको पुनरावलोकन गरी तत्कालै नियमावली, कार्यविधि तयार गरी व्यक्ति र निकाय तोक्नु पर्ने देखिन्छ ।

८. सुदूरपश्चिम सरकारको तर्फबाट सर्वोच्च अदालत काठमाडौं, उच्च अदालत दिपायल र उच्च अदालत दिपायल ईजलाश महेन्द्रनगरमा बहस पैरवी, प्रतिरक्षा, लिखित जवाफ दर्ता तथा पेशी व्यवस्थापन गर्न हाल कार्यालयमा रहेको मौजुदा जनशक्ति अपुग भएकोले तत् क्षेत्रमा कार्यालयको क्षेत्रबाट सम्पर्क अधिकृत तथा सम्पर्क कार्यालय स्थापना गर्नु पर्ने देखिदा सो सम्बन्धमा मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषदको कार्यालयबाट आवश्यक बजेट विनियोजन हुनु पर्ने देखिन्छ ।

९. यस कार्यालयसँगै स्थित अन्य सरकारी कार्यालयहरुमा सेवाग्राहीको भिड अत्याधिक हुने गरेको तथा चारपाँग्रे गाडी कार्यालय गेटको सामुन्ने पार्किङ्ग गरी राखिदिने भएकोले कार्यालय परिसरको सुरक्षाका लागि प्रदेश सरकारबाट आवश्यक सुरक्षाको प्रबन्ध गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

१०. फौजदारी कसुर (सजाय निर्धारण तथा कार्यान्वयन) ऐन, २०७४ को दफा ३८(२) बमोजिमको प्रदेश प्रोवेशन तथा प्यारोल बोर्डमा मनोनीत सदस्यहरुको प्रदेश सरकारबाट नियुक्त भएको नदेखिदा सो व्यक्तिहरुको प्रदेश सरकारबाट तोकिदिनु पर्ने देखिन्छ ।

श्री मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय
सुदूरपश्चिम प्रदेश धनगढी
संगठनात्मक ढाँचा

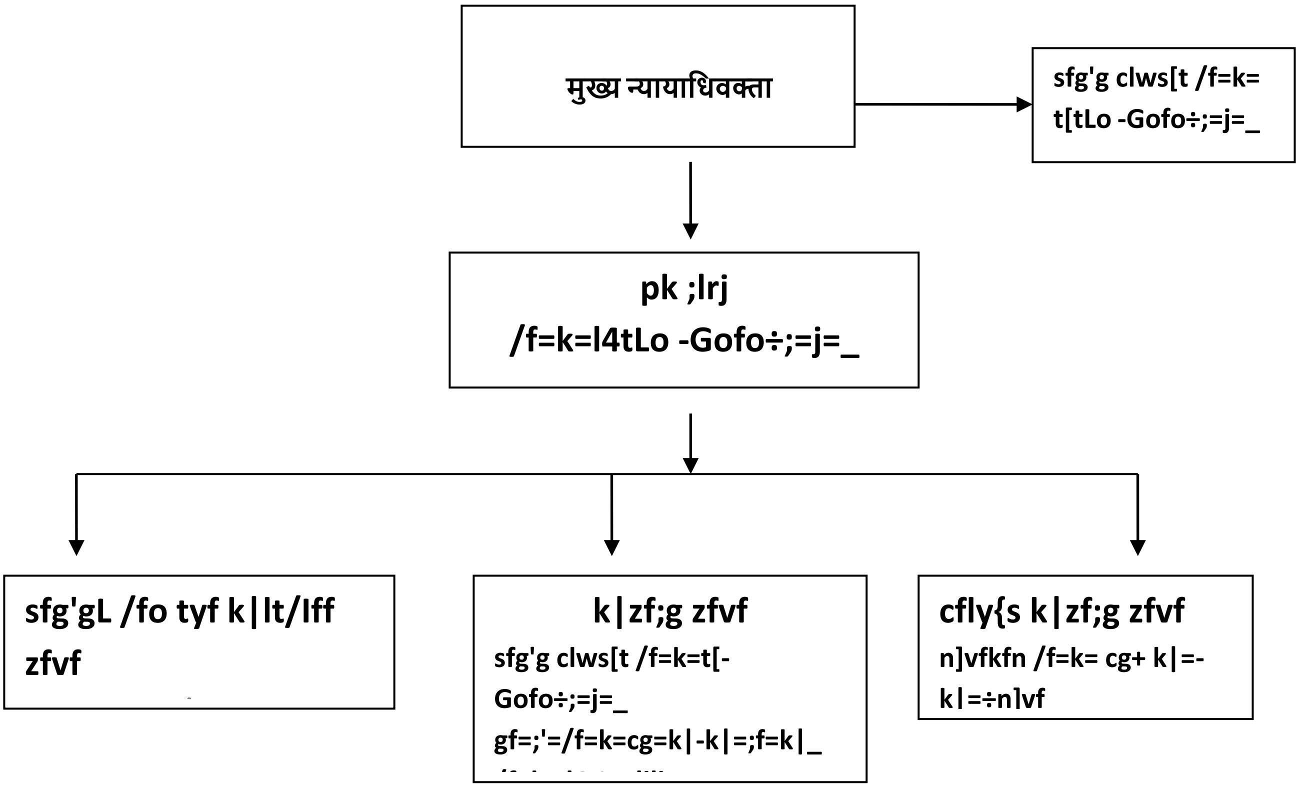

मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश धनगढी ,कैलालीको प्रस्तावित दरवन्दी सांगठनिक संरचना

मुख्य न्यायाधिवक्ता

निजि सचिवालय
शाखा अधिकृत-१
रा.प.तृतिय श्रेणी / स.व.समूह
कम्प्युटर अपरेटर-१
हलुका सवारी चालक-१
कार्यालय सहयोगी-१

सह- न्यायाधिवक्ता-१
रा.प.प्रथम श्रेणी
न्याय/सरकारी वकील
नायव सुब्बा –१
न्याय /सरकारी वकील समूह
हलुका सवारी चालक-१
कार्यालय सहयोगी-१

कानूनी राय तथा प्रतिरक्षा शाखा
उपन्यायाधिवक्ता -१ रा.प.द्धितिय श्रेणी न्याय / सरकारी वकील
शाखा अधिकृत -१ रा.प.तृ.श्रेणी / सरकारी वकील
नायव सुब्बा -१ न्याय /सरकारी वकील समूह
हलुका सवारी चालक-१
कार्यालय सहयोगी-१

विषय विज्ञ शाखा
राजश्व,कर,रीट र संवैधानिक
उपन्यायाधिवक्ता - १
रा.प. द्धितिय श्रेणी, न्याय/सरकारी वकील
शाखा अधिकृत - १
रा.प.तृ.श्रेणी/सरकारी वकील
नायव सुब्बा - १
न्याय /सरकारी वकील समूह
हलुका सवारी चालक - १
कार्यालय सहयोगी-१

आर्थिक प्रशासन शाखा
लेखा अधिकृत - १
रा.प.तृतिय श्रैणी / छैठौं तह
कार्यालय सहयोगी-१

प्रशासन शाखा
अधिकृत - १
रा.प.तृतिय श्रेणी/ अधिकृत छैठौं / नेपाल प्रशासन सेवा
कम्प्युटर अपरेटर - १
कार्यालय सहयोगी - १

मुकाम कार्यालय दिपायल
शाखा अधिकृत -१ न्याय/सरकारी वकील
सहायक पाँचौं –१(न्याय/सरकारी वकील
कार्यालय सहयोगी-१

मुकाम कार्यालय दिपायल महेन्द्रनगर इजलास
शाखा अधिकृत -१ न्याय/सरकारी वकील
सहायक पाँचौं –१(न्याय/सरकारी वकील
कार्यालय सहयोगी-१

प्रस्तावित दरवन्दी तेरिज

श्री मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालय, सुदूरपश्चिम प्रदेश, धनगढी, कैलाली

क्र.स	पद	श्रेणी / तह	सेवा	समूह	मौजुदा दरबन्दी	पद पूर्तिको अवस्था		परिवर्तन		प्रस्तावित दरबन्दी
						पूर्ति	रिक्त	थप	घट	
१.	सह-न्यायाधिवक्ता	रा.प.प्रथम	न्याय	सरकारी वकील	-	-	-	१	-	**१**
२	उपन्यायाधिवक्ता	रा.प.द्धितीय	न्याय	सरकारी वकील	१	१	-	१	-	**२**
३	शाखा अधिकृत	रा.प.तृतीय	न्याय	सरकारी वकील	३	१	२	२	-	**५**
४	अधिकृत	अधिकृत छैठौं	प्रशासन	लेखा	१	१	-	-	-	**१**
५	अधिकृत	अधिकृत छैठौं	प्रशासन	सामन्य प्रशासन	१	१	-	-	-	**१**
६	नायव सुब्बा	रा.प.अनं. प्रथम	न्याय	सरकारी वकील	-	-	-	३	-	**३**
७	सहायक	सहायक पाँचौं	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	१	१	-	१	-	**२**
८	कम्प्युटर अपरेटर	रा.प.अनं. प्रथम	विविध	विविध	१	१	-	१	-	**२**
९	हलुका सवारी चालक	श्रेणी विहिन	इन्जिनियरङ	मे.मे.ज/.	१	१	-	३	-	**४**
१०	कार्यालय सहयोगी	श्रेणी विहिन	प्रशासन	सामान्य प्रशासन	२	२	-	६	-	**८**
जम्मा					११	९	२	१८		**२९**

मुद्दाको विवरण, लगत तथा फर्छयौट

आ.व २०७७/०७८

क्र. सं	मुद्दा नं.	मुद्दा	निवेदक	विपक्षी	अदालत	कै.
१	०७५-WO-९३९३	उत्प्रेषण/परमादेश	देवी कुमारी जोशी	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समेत	सर्वोच्च अदालत	चालु
२	०७५-WO-०९३९	उत्प्रेषण/परमादेश	चन्द्र साउँद समेत	सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
३	०७५-WO-००३०	उत्प्रेषण	मनिष कुमार श्रेष्ठ समेत	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय समेत	सर्वोच्च अदालत	चालु
४	०७४-WO-०८४७	उत्प्रेषण/परमादेश	अच्युत प्रसाद खरेल	सभामुख अर्जुन बहादुर थापा समेत	सर्वोच्च अदालत	चालु
५	०७५-WO-१२१८	उत्प्रेषण/परमादेश	बिज्ञान कुमार अर्याल	सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प.प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	तामेली
६	०७५-WO-१२६९	उत्प्रेषण/परमादेश	शैलेन्द्र कुमार हरिजन समेत	आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	सर्वोच्च अदालत	चालु
७	०७५-WO-१३७२	उत्प्रेषण/प्रतिषेध/परमादेश	विष्णु प्रसाद तिमिल्सिना	प्रदेश सरकार मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सर्वोच्च अदालत	चालु
८	०७५-WO-१३४९	उत्प्रेषण /परमादेश	पुष्पराज प्याकुरेल समेत	उद्योग,पर्यटन,वन,वातावरण मन्त्रालय समेत	सर्वोच्च अदालत	चालु
९	०७६-WO-००४५	उत्प्रेषण /परमादेश	अष्ट बहादुर श्रेष्ठ समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु

१०	०७६-WO-०१७१	उत्प्रेषणयुक्त /परमादेश	बिजय कुमार भट्टराई समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
११	०७६-WO-०२६०	उत्प्रेषणयुक्त /परमादेश	दिपक पौडेल समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
१२	०७६-WO-०००७	निषेधाज्ञा	ललिता देवी जोशी	दिपक नेगी सहित	उच्च अदालत दिपायल	रिट जारी
१३	०७६-WO-०४७६	उत्पेषण /परमादेश	निराञ्जन बहादुर अमात्य समेत	पूर्वाधार विकाश कार्यालय सु.प.प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
१४	०७६-WO-०५२८	उत्प्रेषणयुक्त /परमादेश	माधव प्रसाद तिवारी	सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
१५	०७६-WO००१९	उत्प्रेषणयुक्त /परमादेश	घनश्याम भट्ट	उद्योग,पर्यटन,वन,वातावरण मन्त्रालय समेत	उच्च अदालत महेन्द्रनगर	तामेली
१६	०७६-WO-००२१	उत्प्रेषणयुक्त /परमादेश	भाष्करदत्त भट्ट	पूर्वाधार विकाश कार्यालय डडेल्धुरा	उच्च अदालत महेन्द्रनगर	रिट खारेज
१७	०७६-WO-	परमादेश	जनकराज	डीभिजन वा कार्यालय कञ्चनपुर	उच्च	तामे

	००२२		जोशी	समेत	अदालत महेन्द्रनगर	ली
१८	०७६-WO-०७६६	परमादेश समेत	दिपेन्द्र बहादुर चन्द्र	न्याय परिषद् काठमाण्डौ समेत	सर्वोच्च अदालत	चालु
१९	०७६-WO-००१२	उत्प्रेषण/परमादेश	हरिलाल भट्ट समेत	डीभिजन वा कार्यालय कैलाली समेत	उच्च अदालत दिपायल	खारेज
२०	०७६-WO-०९३५	उत्प्रेषण	मिना खड्का,बस्नेत समेत	प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	सर्वोच्च अदालत	चालु
२१	०७६-WO-१०७२	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	गजेन्द्र ठाकुर	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
२२	०७६-WO-०८२१	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	अधिवक्ता श्री प्रकाशमणी शर्मा	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
२३	०७७-WO-००२६	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री राम बहादुर साउँद	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
२४	०७७-WO-०१८०	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री बिजय कुमार यादव समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	चालु
२५	०७७-WO-००१०	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री शेर बहादुर	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	महेन्द्रनगर	खारेज

			बोहरा समेत			
२६	०७७-wo-००११	उत्पेषण	श्री जनकराज शर्मा	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	महेन्द्रनगर	खारेज
२७	०७७-wo-००१०	उत्पेषण	धनबीरे साउँद समेत	डिभीजन वन कार्यालय कैलाली	दिपायल	चालु
२८	०७७-wo-००१४	परमादेश	श्री शिवराज अवस्थी समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	महेन्द्रनगर	रिट खारेज
२९	०७७-wo-०००९	उत्पेषण /परमादेश	श्री हर्शं बहादुर सिहं समेत	जगन्नाथ गाउँपालिका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	दिपायल	चालु
३०	०७७-wo-०३३०	उत्प्रषेण/परमादेश	श्री सम्पूर्ण सिहं चोपडा	श्री पूर्वाधार विकाश कार्यालय डडेल्धुरा	सर्वोच्च	चालु
३१	०७७-wo-००१३	उत्पेषण	श्री डा. गुणराज अवस्थी	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	दिपायल	रिट जारी
३२	०७७-wo-००११	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री शेर बहादुर कामी	विच्थडचिर गा.पा.का प्र.प्र.अधिकृत चक्रदेव भट्ट समेत	दिपायल	चालु
३३	०७७-wo-०३४९	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री लतादेवी खत्री	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च	चालु

३४	०७७-wo-०४७२	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	बिरदत्त भट्ट समेत	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च	चालु
३५	०७७-wo- ०	परमादेश	राजिव कुमार झा	मुख्य मन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च	चालु
३६	०७७-Wo-००१३	दोहोर्याई	श्री डा.गुणराज अवस्थी समेत	श्री सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प.प्रदेश धनगढी,कैलाली ।	सर्वोच्च	चालु
३७	०७७-Wo-१२१८	उत्प्रेषण/परमादेश	श्री बिज्ञान कुमार अर्याल	श्री सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प.प्रदेश धनगढी,कैलाली ।	सर्वोच्च	तामेली
३८	०७७-wo-०६०७	उत्पेषणयुक्त / परमादेश	श्री रमा गिरी	श्री प्रदेश लेखा नियन्त्रण कार्यालय सु.प. प्रदेश धनगढी, कैलाली ।	सर्वोच्च	चालु
३९	०७७-wo-०९२६	उत्पेषण	श्री जानकी देवी भण्डारी समेत	श्री सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प.प्रदेश	सर्वोच्च	चालु
४०	०७७-wo-०९९३	उत्पेषण	डा. प्रमोद भट्ट	श्री सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च	चालु
४१	०७७-wo-००२०	उत्पेषण	श्री प्रेम सिहं रावल	श्री यातायात व्यवस्था सेवा कार्यालय राजपुर डोटी ।	दिपायल	चालु
४२	०७७-wo-१११३	परमादेश	श्री शैलेन्द प्रसाद अम्बेडकर (हरिजन)	श्री मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सु.प. प्रदेश, धनगढी, कैलाली ।	सर्वोच्च	चालु

			समेत			
४३	०७७-WO-०९७७	उत्पेषण	श्री प्रेम साउँद समेत	श्री सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प. प्रदेश	सर्वोच्च	चालु
४४	०७७-WO-११७६	उत्पेषण	श्री कमल सिंह राना	श्री आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय सु.प. प्रदेश, धनगढी, कैलाली ।	सर्वोच्च	चालु
४५	०७५-WO-१२१९	उत्प्रेषण/परमादेश	बिज्ञान कुमार अर्याल	सामाजिक विकाश मन्त्रालय सु.प.प्रदेश	सर्वोच्च अदालत	तामेली

<u>मुद्दाको लगत</u>

अदालत	**लगत**			**फर्छ्यौट**				**वाकी**
	गत बर्षको वाकी	**यस बर्षको थप**	**जम्मा**	**रिट जारी**	**रिट खारेज**	**तामेली**	**जम्मा**	
सर्वोच्च अदालत (दो.पा. को निवेदन)	१७	१४	३१	०	०	३	३	२८
	-	१	१	०	०	-	०	१
	१७	१५	३२	०	०	३	३	२९
उच्च अदालत दिपायल	२	५	७	२	१	०	३	४
उच्च अदालत दिपायल, महेन्द्रनगर	३	३	६	०	५	१	६	०
जम्मा	**२२**	**२३**	**४५**	**२**	**६**	**४**	**१२**	**३३**

बहस, पैरवी र प्रतिरक्षा

बहस पैरवी सम्बन्धी विवरण		
२०७८ जेठ महिनासम्मको	**२०७८ आषाढ महिना**	**जम्मा**
३५	७	४२
८	०	८
१७	०	१७
६०	७	६७

लिखित जवाफ सम्बन्धि कार्य		
२०७८ जेठ महिना	**२०७८ आषाढ महिना**	**जम्मा**

सम्मको		
२२	११	३३
११	०	११
६	०	६
३९	**११**	**५०**

कानूनी राय सम्बन्धी कार्य

क्र.स.	राय माग गर्ने निकाय	राय माग गरेको मिति	प्रदान गरिएको रायको व्यहोरा	राय प्रदान गरेको मिति
१.	डिभिजन वन कार्यालय धनगढी कैलाली ।	०७७।५।२९	खुटिया- वि.पि. नगर -गडसेरा-दिपायल सडक योजनाको निर्माण एवं स्तरोन्नती कार्यका लागी डिभिजन वन कार्यालय धनगढी कैलाली र डोटी अन्तर्गतका विभिन्न सामुदायिक वनहरु लगायत राष्ट्रिय वन क्षेत्रको जग्गा भोगाधिकार उपलब्ध गराउने र Road alignment मा परेका विभिन्न प्रजातीका रुखविरुवाहरु समेत हटाउन स्विकृति दिने सम्वन्धमा नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद्) को मिति २०७६।२।१३ गतेको निर्णयको प्रतिलिपी संगै पठाउने र सडक आयोजना निर्माणका क्रममा नोक्सान भएका रुखहरु मुल्याङ्कन भई कायम भएको विगोको आधारमा राजश्व दाखिला गरी आयोजना निर्माण कार्य अधि बढाउन उपयुक्त हुने ।	०७७।५।२९
२.	**सामाजिक विकास मन्त्रालय सु.प.प्रदेश ।**	२०७७।९।२	सम्मानित उच्च अदालत दिपायलको फैसला तथा नेपाल स्वास्थ्य नियमावली ,२०५५को परिच्छेद ३ नियम १५ तथा अनुसूति ७ सि.न.११ मा पब्लिक हेल्थ एडमिनिष्ट्रेसन समूहको लागि मानन्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट " एम.बि.बि.एस. वा सो सरहको उपाधी प्राप्त जनस्वास्थ्य	२०७७।९।९

			विषयमा स्नातकोत्तर वा पोष्टग्राजुयट डिप्लोमा वा सो सरहको न्युनतम योग्यता प्राप्त गरेको व्यक्ति हुनु पर्ने " भनी नियमावलीको नियम १५ परिच्छेद ७ सि.न.११मा उल्लेखित कानूनी व्यवस्था भन्दा अझ फरक वाक्यांशमा बिस्तृत रुपमा उल्लेख गरेको ,यसर्थ उक्त सि.न.११ ले उल्लेख गरेको योग्यता र फैसलाको प्रकरण नं.१२ मा उल्लेख गरिएको योग्यता र सोही प्रकरणमा वा अक्षरको प्रयोग गरी बैकल्पिक कानूनी व्यवस्थाको उल्लेख गरिएकाले चाहिने योग्यता पुगेको जनशक्ती नभए बैकल्पिक व्यवस्थाको योग्यता भित्र रही पदपुर्ति गर्नुपर्ने हुन्छ । साथै सि.न.११ ले तोके बमोजिमको न्यूनतम योग्यता पुगेको व्यक्ति उपलब्ध नभएमा सोही सि.न.११ मा उल्लेखित योग्यता तह मिल्ने बैकल्पिक व्यवस्था खोज्न पर्ने अवस्था हुन्छ । बैकल्पिक व्यवस्था गर्दा कानूनले नै बैकल्पिक व्यवस्था गरेको छ भनी हेर्दा उक्त स्वास्थ्य सेवा नियमावली ,२०५५को ३ नियम १५ अनुसुचि ७ सि.न.११ले सो सरहको भन्ने व्यवस्थाको सेवा नियमावली २०५५को ३ नियम १५ तथा अनुसूति ७ सि.न.११ ले सो सरहको भन्ने वाक्यांशले बैकल्पिक व्यवस्था खोज्दा सि.न.११को समान तह र योग्यता हेर्नु पर्ने हुन्छ सो सिमा नाघ्ने गरी वैकल्पिक व्यवस्था गरेको पाईदैन । विकल्प खोज्दा तोकिएको योग्यता र तहको नजिकको मिल्दो जुल्दो योग्यता र तह खोज्नु पर्ने हुन्छ ।योग्यता पुगेको व्यक्ति नभए कानूनको परिधि भित्र रही कम्तिमा	

			साविकमा काम चलाउनका लागी अर्थात अर्को व्यवस्था नभए सम्मका लागी भनी गरिएको व्यवस्थापन सरहको तह योग्यता र पदिय हैसियत भएको जनशक्ति सम्मको विकल्पमा जान सकिने ।	
३.	डिभिजन वन कार्यालय धनगढी कैलाली ।	२०७७।९।१३	सार्वजिक हित विपरीतको मुद्दामा रु १०००। धरौटी माग भएको कारण र ज.ज.क.मुद्दामा मिति २०७७।०३।०७ गते कैलाली जिल्ला अदालतबाट भएको फेसलाबाट सफाई पाईसकेकाले स.व.अ.राम नारायण यादवको सेवा सुविधाको असर पर्ने नपर्ने विषयमा निर्णय गर्न कठिनाई भएकोले राय पाउ भनी लेखिएको व्यहोरा समेत अष्पष्ट रहेको पाईयो । कस्तो सेवा सुविधामा निर्णय गर्न अप्ठ्यारो भयो,प्रष्ट खुलेको पाईएन ।यसर्थ पत्रको आशयलाई अनुमान गर्दा जवरजस्ती करणी मुद्दामा सफाई पाईसकेको भए सार्वजिक मुद्दामा धरौटी माग गरेको कारणले सेवामा पुनर्वाहाली गर्न भए सो गर्न वा काम कारबाहीमा लगाउन भए सो गर्न वा सेवा सुविधा नियमति गर्न भए सो गर्न वा नोकरीको सेवा सुविधा तथा संचित विदा सुरक्षण गर्न भए सो गर्न कुनै कानूनले असर नपर्ने ।	२०७७।९।१७
४.	**सामाजिक विकास मन्त्रालय सु.प.प्रदेश ।**	२०७७।९।२६	नेपाल स्वास्थ्य ऐन, २०५५ र स्वास्थ्य सेवा नियमावली,२०५५ तथा यस प्रदेशको सामाजिक मन्त्रालय अन्तर्गतको बिभिन्न विभागहरु मध्येको प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति	२०७७।९।२६

			व्यवस्थापन केन्द्रको लागि नेपाल सरकारले तयार गरेको संगठन संरचना तथा सो को प्रतिवेदन समेत अध्ययन गरी हेर्दा प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्रको प्रमुखका लागि स्वास्थ्य सेवा समूहको मध्येको स्वास्थ्य नियमावली,२०५५ को नियम १५ को अनुसूची -७ अन्तरर्गतका क्रमसंख्या २१ अन्तर्गतको स्वास्थ्य सेवा हेल्थ इन्सपेक्सन समूहको ११तहको कर्मचारी रहनु पर्ने कानूनी प्रावधान रहेको पाईयो । त्यस्तै स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्रको प्रमुख भन्दा मूनी तीनवटा शाखाको प्रावधान तय गरिएको पाइयो र सो पदहरु समेत खाली रहेको भन्ने पत्रबाट देखियो । त्यहाँ मन्त्रालय अन्तर्गतको प्रदेश स्वास्थ्य आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्रका लागि संगठन संरचनामा उल्लेख गरिएको दरवन्दी तेरीजको पूर्ण विवरण हेर्दा सवै भन्दा माथिल्लो पद स्वास्थ्य हेल्थ इन्पेक्सन समूहको कर्मचारी यस प्रदेशमा नभएमा वा सो सम्वन्धी मुद्दा अदालतमा विचारधिन रहेको भए तल्लो पद वा ११ औ तह मुनिको वा शाखाको शाखा प्रमुखमा नियुक्त गर्न वा अस्थायी रुपले काम चलाउ गर्नका लागी व्यवस्थापन गर्न अर्थात् उक्त स्वास्थ्य हेल्थ आपूर्ति व्यवस्थापन केन्द्रको दैनिक प्रशासन र काम कारबाही संचालनका लागि कुनै कानूनले बाधा अवरोध गरेको अवस्था छैन ।आवश्यक योग्यता पुगेको जनशक्ति नभए सेवा र तह सम्म मिल्ने भएपनि आवश्यकताको सिद्धान्त बमोजिम अस्थायी	

			जनशक्ति लिन मिल्ने नै हुन्छ । जनशक्ति अभावमा माथिल्लो तह र पद खाली नै राखी तल्ला तह र पदमा अस्थायी पदपूर्ति गरी काम चलाउन कुनै बाँधा पर्दैन । यसमा आवश्यकताको सिद्धान्त समेत आर्कषित हुन्छ ।स्वास्थ्य सेवा जनताको लागी अत्यावश्यक सेवा मध्येको महत्वपूर्ण एवं गम्भीर प्रकृतिको भएकाले उक्त आपूर्ति केन्द्रको काम कारबाही संचालन/दैनिक प्रशासन परिचालन गरी जनतालाई स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नु राज्यको न्यूनतम कर्तव्य भित्र पर्ने हुन्छ । राज्यका अंग प्रत्यङ्गहरु सून्यताको अवस्थामा रहन सक्दैनन् । राज्यका कुनै पनि संरचना खडा गरि सकेपछि आवश्यक जनशक्ति परिचालन गरी संचालन गर्नु पर्ने हुन्छ ।सो नभए बैकल्पिक व्यवस्थापन गरेर भएपनि जीवन्त तुल्याउनु सम्वन्धीत निकायको दायित्व हो ।तसर्थ सो आपूर्ति केन्द्रको संगठन संरचनाको दरवन्दी तेरीज बमोजिम माथिल्लो पद/योग्यता/तहको कर्मचारी यस प्रदेशमा नभएमा वा कानून बमोजिम पदपूर्ति गर्न समय लाग्ने भएमा वा कानून बमोजिमको विधी प्रकृया पूरा गर्न समय लाग्ने भए तल्ला तह र पदका बैकल्पिक व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त हुन्छ । माथिल्लो पद, तहमा पदपूर्ति गर्न नसकिने भए तत्काल अस्थायीरुपले आपूर्ति केन्द्र र सो अन्तरगतका शाखा /माहाशाखा संचालन/परिचालन गर्न दरवन्दी तेरीजमा उल्लेखित पदमा स्वास्थ्य कर्मि वा कर्मचारीलाई अस्थायी रुपले काम चलाउन	

			वा निमित्त दिई काम चलाउ गर्न कुनै कानूनले वाधा अड्चन नपर्ने ।	
५.	**सामाजिक विकास मन्त्रालय सु.प.प्रदेश ।**	२०७८।३। २०	कानूनी रायको लागि आवश्यक पर्ने बोलपत्र आवह्वान सम्वन्धी कागजात र त्यस मन्त्रालयको राय समेत आएको देखिएन । तथापी राय माग गरिएको पत्र र पत्रसंग सम्वन्धी मन्त्रालयको टिप्पणी समेत हेर्दा मोटामोटी तथ्य उल्लेख भई आएको देखिएकाले प्रस्तुत राय माग गरिएको विषयका सम्वन्धमा प्रदेश सरकार र मन्त्रालयलाई विपक्षी बनाएको देखिएन यसमा रिट निवेदकले संघिय सरकारलाई मात्र विपक्षी बनाएको र सो रिट निवेदनमा श्री सर्वोच्च अदालतबाट आदेश समेत संघिय सरकारलाई मात्र भएको देखिदा ऐश्वर्य मा.वि. जयगढ अछामको ८ कोठे भवनको लागि (E-Bidding)भई बोलपत्र स्वीकृतको आशयको सूचना समेत जारी भई सकेको आवश्यकमा उक्त बोलपत्रको बाँकी काम कार्बाही अगाडि बढाउन उक्त सर्वोच्चको आदेशले कानूनी बाधा नपर्ने ।	

संस्थागत सुशासन सम्बन्धी कार्य

क्र. सं.	कार्यक्रमको नाम	वार्षिक		खर्च (रु. हजारमा)	भौतिक प्रगति प्रतिशत	उपलब्धी	कैफियत
		लक्ष्य	बजेट				
१	बाल सुधार गृह अनुगमन निर्देशिका	१०० %	२०००００	१९८०००	१०० %	बाल सुधार गृहमा रहेका बालबालिकाहरु प्रति मनबोचित व्यवहार राज्य तर्फबाट प्रत्याभूत गराउन सहयोगी ।	
२	उजुरी/ गुनासो	१००	२०००００	१९८०००	१००	सेवाग्राही प्रति	

	व्यवस्थापन निर्देशिका	%			%	कार्यालयका तर्फबाट छिटो, छरितो तथा पारदर्शीरुपमा सेवा प्रवाह गर्न ।	
३	फैसला कार्यान्वयन अनुगमन निर्देशिका	१०० %	२०००००	१९८०००	१०० %	अदालतबाट भएका फैसला तोकिएको समयमा कार्यान्वयन गराई पक्ष/विपक्षहरुमा न्याय प्रणाली प्रति विश्वसनियता बढाउने ।	

अनुसूची - ७

आ.व. २०७७/०७८ जिन्सी मौज्दातको वार्षिक विवरण

क्र.सं.	जिन्सी नं.	जिन्सी वर्गीकरण संङ्केत नं.	जिन्सी सामानको नाम	मौज्दात बाँकी				कैफियत
				एकाई	परिमाण	दर	जम्मा मूल्य रु.	

१		६११२२३३००५	एयर कन्डिसनर	पिस	४		२१८०००	
२		६११२३११०१६	कोट हेन्ङगर	पिस	१		२५००	
३		६११२३११०१८	खाट पलङ लोबेड	पिस	२		३५०००	
४		६११२३११००१	टेबुल	पिस	१०		२६३२००	
५		६११२२२२००१	डेस्कटप कम्प्यूटर	पिस	६		३५१०००	
६		६११२२२१००५	नेम प्लेट	पिस	१		९००	
७		६११२२२२००३	प्रिन्टर	पिस	९		१७५७००	
८		६११२२२२००६	प्रोजेक्टर	पिस	१		६३३७२	
९		६११२२२२००४	फोटोकपी मेशिन	पिस	१		५६५००	
१०		६११२३११०५५	बुक केस	पिस	१		१७०००	
११		६११२३११०२०	बुक सेल	पिस	५		८१०००	
१२		६११२२२३०१०	ब्याट्री	पिस	९		२५४३६२	
१३		६११२२२४००६	मोबाईल	पिस	४		१०८०००	
१४		६११२२२३००९	यूपिएस	पिस	६		३००००	
१५		६११२३११०११	रिभोल्विङग चियर	पिस	१५		२९०५२५	
१६		६११२२२२००२	ल्यापटप	पिस	६		४००९४८	
१७		६११२२२१००४	साईनबोर्ड	पिस	१		२५००	
१८		६११२३११०५३	साईड टेबल	पिस	१		७८५०	
१९		६११२२२३००२	सिलिङ्ग पंखा	पिस	४		१५०००	
२०		६११२३११००६	सोफासेट	पिस	११		४८७८००	
२१		६११२३११००९	स्टिल दराज	पिस	७		१०४५००	
२२		६११२२२३०२१	स्टेबलाईजर	पिस	६		१०८०००	
२३		६११२२२३००१	हिटर	पिस	१		१५०००	
२४		६११२३११०१४	कम्प्यूटर टेबल	पिस	४		३५४००	
२५		६११२११०००१	कार	पिस	१		४४९३१००	
२६		६११२३११०१३	टि-टेबल	पिस	१०		४६७००	
२७		६११२२२१००१	पानी फिल्टर	पिस	१		२५०००	
२८		६११२१०९००१	मोटरसाईकल	पिस	२		३६९९११	
२९		६११२१०९००३	साईकल	पिस	४		३१५१०	
३०		६११२२३०३७	ईन्भर्टर	पिस	४		६६४४५	
३१		६११२३११०२१	स्टुल	पिस	१		३०००	
३२		६११२३११०४१	किचन -याक	पिस	१		२५८००	
३३		६११२२२३०२६	कुलर	पिस	२		२८०००	
३४		६११२२२३०४१	गिजर	पिस	१		१९०००	
३५		६११२२११००४	डिजिटल क्यामरा	पिस	१		८१४१५	
३६		६११२११०००४	पिक अप	पिस	१		६९८८१००	
३७		६११२२२३०७३	मोटर पानीतान्ने	पिस	२		२०३४०	
							१५३२२३७८	

बार्षिक विनियोजन

समग्र बजेट समीक्षा :-

l;=g+=	a=p=lz=g+=	ljlgof]lht /sd	vr{ ePsf] /sd	k|ult		s}lk
				ljlQo	ef}lts	
१	७०७२३२१११३	१,९१,७५,३६३।	१,१६,१३,९१४।९०	६०.५६%	१००%	चा
२	७०७२३२१११४	१३,१७,०००।	७,४८,५२८।	५६.८३%	१००%	पूँज

कार्यालयको जनशक्ति विवरण

सेवा / समुह	पद	मुख्य न्यायधिवक्ताको कार्यालय				कैफियत
		दरबन्दी	पदपूर्ति	रिक्त	करार	

संवैधानिक	**माननीय मुख्य न्यायाधिवक्ता**	**१**	**१**	**०**		
न्याय सेवा, सरकारी वकील समूह	**राजपत्रांकित द्धितीय**	**१**	**१**	**०**		
	राजपत्रांकित तृतीय	**३**	**१**	**२**		
अन्य सेवा/ समूह	**अधिकृत (प्रशासन)**	**१**	**१**	**०**		**अधिकृत छैठौं**
	अधिकृत (लेखा)	**१**	**०**	**१**		**अधिकृत छैठौं**
	सहायक (प्रशासन)	**१**	**१**	**०**		**सहायक पाँचौं**
	कम्प्यूटर अपरेटर	**१**	**०**	**१**	**१**	**करार**
	हलुका सवारी चालक	**१**	**०**	**१**	**१**	**करार**
	कार्यलय सहयोगी	**२**	**०**	**२**	**२**	**करार**
जम्मा		**१२**	**६**	**६**	**४**	

कार्यरत पदाधिकारी तथा कर्मचारीहरुको विवरण

क्र.स.	नाम	पद	कार्यरत अवधि	
			देखि	सम्म
१	श्री कुलानन्द उपाध्याय	माननीय मुख्य	२०७४ चैत्र	हालसम्म

		न्यायाधिवक्ता		
२	श्री लक्ष्मीनारायण दहाल	उपन्यायाधिवक्ता	२०७८ असोज	हालसम्म
३	श्री फटिकराज मुडभरी	उपन्यायाधिवक्ता	२०७५ फागुन	२०७८ भाद्रसम्म
४	श्री धर्मराज जोशी	सहायक न्यायाधिवक्ता	२०७७ मंसिर	हालसम्म
५	श्री पुष्कर न्यौपाने	सहायक न्यायाधिवक्ता	२०७८ श्रावण	हालसम्म
६	श्री शिवप्रसाद कुँवर	सहायक न्यायाधिवक्ता	२०७८ श्रावण	हालसम्म
७	श्री सुरबहादुर परियार	शाखा अधिकृत	२०७६ श्रावण	२०७७ असोज
८	श्री चन्द्र प्रसाद जोशी	अधिकृत छैठौं	२०७५ बैशाख	२०७७ असोज
९	श्री सत्यराज पडाल	अधिकृत छैठौं	२०७६ बैशाख	हालसम्म
१०	श्री बविता पौडेल	सहायक पाँचौं	२०७५ माघ	हालसम्म
११	श्री दिलसरा जैशी	क.अपरेटर	२०७५ जेठ	हालसम्म
१२	श्री संजय राना	हलुका सवारी चालक	२०७५फागुन	हालसम्म
१३	श्री गणेश राना	हलुका सवारी चालक	२०७६ वैशाख	हालसम्म
१४	श्री बबिता तिवारी	कार्यालय सहयोगी	२०७५ जेठ	हालसम्म
१५	श्री कमल चौधरी	कार्यालय सहयोगी	२०७५ असार	हालसम्म